

Orvosi pszichológia tankönyv

(Szerk. Kopp, M., Berghammer, R.)

Orvosi pszichológia tankönyv részletes tartalma

I. fejezet

Orvosi pszichológia

Kopp Mária

I.1. Az orvosi pszichológia helye az orvoscépzésben

I.1.1. Az orvosi pszichológia meghatározása

I.1.2. Az orvosi pszichológia oktatásának célja

I.1.3. Melyek az alapvető orvosi készségek?

I.2. Az orvosi pszichológia magyar megalapozói

II. fejezet

Az orvoslás szemléleti modelljei - a biopszichoszociális modell

Túry Ferenc

II.1. Történet

II.2. A biomedicinális szemlélet

II.3. Az általános rendszerelmélet

II.4. A biopszichoszociális modell

III. fejezet

Az alapvető pszichés funkciók

Bevezetés: A megismerő funkciók alapja, az észlelés

Berghammer Rita

III.1. Éberség, tudat, normális és megváltozott tudatállapotok

Bódizs Róbert, Szendi Gábor

III.1.1. Éberség, tudat, tudatállapotok

III.1.1.1. Tudat, tudatállapotok, tudományos megközelítések

III.1.1.2. Alvásciklusok, alvófázisok és alvástádiumok

III.1.1.3. Az ébrenlét mint tudatállapot

III.1.1.4. NREM alvás és tudat

III.1.1.5. A harmadik tudatállapot: a REM alvás és álmodás jelensége

III.1.1.6. Disszociált és átmeneti alvás-ébrenlét állapotok

III.1.2. Hipnózis és agyműködés

- III.1.2.1. A hipnotikus fogékonyság neurofiziológiai jellemzői
- III.1.2.2. A figyelmi folyamatok szerepe
- III.1.2.3. A hipnotikus állapot jobbféltekei elmélete
- III.1.2.4. A hipnózis neuropszichofiziológiai midellje
- III.1.2.5. Valóban módosítja-e a hipnózis a perceptuális élményt?
- III.2. Memória és hippocampus

Bódizs Bóbert

- III.2.1. A mediotemporális léziók hatása a memóriára
- III.2.2. Hippocampus-függő és hippocampus-független memóriefolyamatok dualizmusai
  - III.2.2.1. Rövid- és hosszú távú memória
  - III.2.2.2. Explicit és implicit memória
  - III.2.2.3. Epizodikus és szemantikus memória
- III.2.3. A hippocampus-függő memóriefolyamatok lateralitása
- III.2.4. Adatok és feltevések az emlékezés fiziológiájáról
  - III.2.4.1. A hosszú távú potencírozás
  - III.2.4.2. A hippocampo-neokortikális párbeszéd
  - III.2.4.3. Glucocorticoid-indukált piramissejtpusztulás és felnőttkori szemcsesejtképződés
  - III.2.4.4. Neurális hálózatok és emlékezés a hippocampuson túl
- III.3. Gondolkodás és intelligencia

Rigó Péter, Kovács Kristóf

- III.3.1. Gondolkodás
  - III.3.1.1. A gondolkodás evolúciós gyökerei
  - III.3.1.2. A két félteke eltérő feldolgozási módjai
- III.3.2. Intelligencia
  - III.3.2.1. Pszichometria
  - III.3.2.2. Vitatott kérdés: Az intelligencia meghatározásai
  - III.3.2.3. A mentális tesztek pszichometriája
  - III.3.2.4. Konvergens és divergens gondolkodás (intelligencia és kreativitás)
  - III.3.2.5. Az intelligencia és az IQ-tesztek jelentősége
  - III.3.2.6. A Wechsler-teszt magyar változata
  - III.3.2.7. Általános intelligencia vagy speciális képességek?
  - III.3.2.8. Örököljük vagy szerezzük? Az öröklés és a környezet hatása
  - III.3.2.9. Nemi különbségek
  - III.3.2.10. Mentális képességek és az életkor

III.3.2.11. Az emberiség egyre intelligensebb? A Flynn-effektus

III.3.2.12. Az intelligencia elméletei

III.4. Motiváció, érzelmek

Kopp Mária

III.4.1. A pszichológiai és élettani egyensúly (homeosztázis-allosztázis), alkalmazkodás, motiváció, szükségletek

III.4.2. Motiváció, szükségletek

III.4.3. Az emberi homeosztázis jellemzői - allosztázis

III.4.4. Érzelmek

III.4.5. Az érzelmi információfeldolgozás két alapvető típusa

III.4.6. Az érzelmek kognitív komponense

III.4.7. Érzelmek és fiziológia

III.4.8. A szorongás meghatározása

III.4.8.1. A szorongás

III.4.8.2. A szorongás társadalmi szerepe

III.5. Az agresszivitás-impulzivitás problémái

Hajnal Ágnes, Bagdy György

III.5.1. Az agresszió megjelenési formái

III.5.2. Az agresszió-impulzivitás fogalmának definíciós lehetőségei

III.5.3. Agresszió-elméletek

III.5.3.1. Biológiai elméletek

III.5.3.1.1. Neuroanatómia

III.5.3.1.2. Neurokémia

III.5.3.1.3. Szociokulturális hatások befolyása a szerotonerg rendszer fejlődésére

III.5.3.1.4. Egyéb neurotranszmitterek szerepe

III.5.3.1.5. Farmakológiai tapasztalatok

III.5.3.2. Szociológiai, szociálpszichológiai és szociálpszichiátriai megközelítések

III.5.3.3. Pszichológiai agresszió kutatás

III.5.3.3.1. Pszichoanalitikus elmélet

III.5.3.3.2. A frusztráció-agresszió hipotézis

III.5.3.3.3. Viselkedéslélektani ill. szociális tanuláselméleti megközelítések

III.5.3.3.4. Az agresszió kognitív felfogása

III.5.3.3.5. Az agresszivitás mint személyiségvonás

III.5.3.3.6. Az agresszivitás mint aktuális, átmeneti domináns reakciómód

III.5.4. Az impulzivitás-agresszivitás kérdései és a betegségek

III.5.4.1. Ellenségesség és szivbetegségek

III.5.4.2. Agresszió és mentális zavarok

III.5.4.2.1. Agresszió és személyiségzavarok

III.5.4.2.2. Visszaélés és elhanyagolás

III.5.4.2.3. Autoagresszió-heteroagresszió jelenléte pszichiátriai kórképekben

IV. fejezet

Fejlődéslélektan. Gyermek- és serdülőkori pszichoszomatikus és magatartási zavarok

IV.1. Fejlődéslélektan

Lázár Imre

IV.1.1. Az idő a gyógyításban

IV.1.2. Fejlődésmodellek

IV.1.3. Kötődésmélet és személyiségmodellek

IV.1.4. Pszichopatológia kötődési háttérrel

IV.1.4.1. Drogbetegek és kötődészavarok

IV.1.4.2. Stressz és kötődés

IV.1.5. A szociális kompetencia fejlődése

IV.1.6. Személyiség és kultúra

IV.1.7. A családfejlődés elmélete

IV.1.8. Életesemények, változás, válság, fejlődés

IV.1.9. A személyiség erkölcsi fejlődése

IV.1.10. A személyiség transzcendens fejlődése

IV.2. A gyermekkori fejlődés zavarai, pszichoszomatikus zavarok

Léder Rózsa

IV.2.1. Gyermekkori sajátosságok

IV.2.2. A leggyakrabban előforduló tünetek az egyes életszakaszokban

IV.3. A serdülőkor orvosi pszichológiai problémái

Pikó Bettina

IV.3.1. A serdülőkori identitás pszichológiai értelmezése

IV.3.2. Problémaviselkedés és konfliktusmegoldás

IV.3.3. A serdülőkori problémaviselkedés rizikó- és protektív elmélete

V. fejezet

Személyiség és személyiségzavarok

Hajnal Ágnes, Rózsa Sándor

- V.1. A személyiségről általában
  - V.1.1. Hétköznapi tapasztalataink és a személyiség
  - V.1.2. A személyiség fogalma, a személyiségelméletek célja
    - V.1.2.1. A személyiség definíciói
    - V.1.2.2. A személyiség egyedisége, a személyiségelméletek célja
  - V.1.3. A magatartás szerveződésének alapvető tényezői: a szituáció és az organizmus
    - V.1.3.1. A szituatív változók
  - V.1.4. Személyiség: öröklés vagy környezet?
  - V.1.5. Differenciáció és integráció
  - V.1.6. A személyiség folytonossága (kontinuitása) és következetessége (konzisztenciája)
- V.2. Személyiségelméletek
  - V.2.1. A személyiség pszichoanalitikus, dinamikus felfogása
    - V.2.1.1. A személyiség topográfikus modellje
    - V.2.1.2. A személyiség strukturális modellje
    - V.2.1.3. Az énvédő mechanizmusok
  - V.2.2. A személyiség tanuláselméleti felfogásai: kondicionálási elméletek, szociális-kognitív tanuláselméletek
  - V.2.3. A kognitív nézőpont: a helyzet értékelése, jelentése. Az érzelmek kognitív elmélete.
  - V.2.4. A negatív érzelmek és megküzdés a stresszel
  - V.2.5. A viselkedéslélektani és kognitív irányzat személyiségvizsgáló módszerei
- V.3. Az általános vonások elmélete (típustanok)
  - V.3.1. A típus kategoriális felfogása
  - V.3.2. A típus (vonás)-fogalom kontinuális felfogása
  - V.3.3. A személyiségvonások száma és a vonások statisztikai megközelítése
  - V.3.4. A vonáselmélet vitatott kérdései
  - V.3.5. A vonások faktoranalitikus megközelítése
- V.4. A humanisztikus elméletekről
- V.5. A személyiség pszichobiológiai modellje
- V.6. A személyiségzavarok fogalma
  - V.6.1. A „különc” személyiségzavarok
  - V.6.2. A „teátrális” személyiségzavarok
  - V.6.3. A „szorongásos” típusú személyiségzavarok
- V.7. Személyiségtypusok, amelyek a a pszichoszomatikus betegségek kutatásából fejlődtek ki

VI. fejezet

Hivatás és személyiség. Az orvostanhallgatók és orvosok pszichológiai problémái

Túry Ferenc, Lajtai László

VI.1. Az egyetemi stresszorok

VI.2. Az orvoslás mint életmód

VI.3. Hogyan hat az orvosegyetem a személyiségre?

VI.4. Az orvosi házasságok

VI.5. Az orvostanhallgatók és orvosok pszichológiai problémái

VI.6. Kiegészítő (burnout) szindróma

VII. fejezet

Az orvos-beteg kapcsolat

Lázár Imre, Túry Ferenc

VII.1. A kapcsolatközpontú ellátás

VII.2. Az orvos-beteg találkozás kommunikációelméleti modellje

VII.2.1. A betegészlelés

VII.2.2. Az orvosi beszélgetés

VII.2.3. Az orvos-beteg kapcsolat narratív megközelítése

VII.3. Az akadályozott orvos-beteg kapcsolat

VII.4. A szenvedés és az orvos-beteg kapcsolat

VII.5. A beteg tájékoztatás

VII.6. Az orvos és beteg családja

VII.7. A compliance

VII.8. Az orvosi döntés és az orvos-beteg kapcsolat

VII.9. Az orvos-beteg kapcsolat szereplélektani szemszögből

VII.10. Az orvos-beteg kapcsolat a plurális gyógyítás világában

VIII. fejezet

Egészségkélektan

Kopp Mária

VIII.1. Az egészségkélektan meghatározása

VIII.2. Ember-környezeti döntéelméleti modell

VIII.3. A pszichés és élettani jelenségek kapcsolódási pontja

VIII.4. A magatartásszabályozás központi idegrendszeri mechanizmusa

VIII.5. Stressz modell - a helyzetek feletti kontroll szerepe magatartási döntéseinkben

VIII.5.1. A stressz három összetevője

- VIII.6. Milyen mechanizmusokon keresztül vezet a stressz, illetve a nem megfelelő megbirkózási készségek jelenléte a megbetegedések és a halálozás emelkedéséhez?
- VIII.6.1. Tanult tehetetlenség, depresszió
- VIII.6.2. A depresszió legfontosabb pszichológiai háttértényezői
- VIII.6.3. A kontrollvesztés élettani következményei: a szív-légzőrendszeri (kardiorespiratorikus) és anyagcsere (metabolikus) rendszer egyensúlyának felborulása
- VIII.6.4. A légzés központi szerepe a vegetatív szabályozásban
- VIII.6.5. A pszichológiai és fizikai igénybevétel hatása
- VIII.7. A megbirkózás, az adaptív attitűdök és a társas támogatás orvosi pszichológiai jelentősége
- VIII.7.1. Célravezető (adaptív) megbirkózási, konfliktusmegoldási stratégiák
- VIII.7.2. Célravezető, adaptív attitűdök, beállítottság
- VIII.7.3. A társas támogatás, szociális háló, társadalmi kohézió, társadalmi tőke
- VIII.7.3.1. A társadalmi tőke
- VIII.8. Nem adaptív aktív kontrollszerzési stratégiák
- VIII.9. A testi-lelki egészség, alkalmazkodási képesség
- VIII.10. A pszichés és magatartási betegségek és zavarok gyakorisága és orvosi jelentősége
- VIII.10.1. Depresszió és szorongás vizsgálata diagnosztikai kritériumok szerint
- VIII.10.2. A pszichiátriai gondozókban nyilvántartott betegek száma
- VIII.10.3. A depressziós tünetegyüttes gyakorisága a magyar népesség körében
- VIII.10.4. Öngyilkossági magatartás
- VIII.10.5. A kezeletlen szorongás, depresszió következményei
- VIII.10.6. A társadalmi különbségek, viszonylagos lemaradás kockázati szerepe, ennek orvosi pszichológiai háttértényezői
- VIII.10.6.1. Nemi különbségek és viszonylagos társadalmi lemaradás

IX. fejezet

Pszichoneuroimmunológia

Lázár Imre

- IX.1. A stressz immunbiológiája
- IX.1.2. Állatkísérletes adatok
- IX.1.3. Az akut stressz
- IX.1.4. Ismétlődő és elhúzódó stresszhatások az immunvédekezés tükrében
- IX.1.5. Az aspecifikus stresszoroktól a jelentésérzékeny stresszfelfogásig
- IX.2. A kontroll

- IX.2.1. Gyász, veszteség és kontrollvesztés
- IX.3. Társas támogatás
- IX.4. Mentális stressz, vizsgastressz
- IX.5. A megküzdés, affektivitás és az immunfolyamatok
- IX.6. Személyiségtényezők
- IX.6.1. Személyiségtényezők és pszichoimmunológiai változók
- IX.6.2. Tartós személyiségjellemzők
- IX.7. A korai trauma stresszbiológiája és pszichoimmunológiai sérülékenység
- IX.8. Az elfojtó érzelmi munkamód
- IX.9. Immunkockázati csoportok
- IX.10. A pszichoimmunológiai kezelés lehetőségei
- IX.10.1. Kognitív terápia
- IX.10.2. A traumafeltáró pszichoterápia
- IX.10.3. Családterápiás szempontok
- IX.10.4. Hipnoterápia
- IX.10.5. Masszázs
- IX.11. Az immunkondicionálás jelensége

X. fejezet

Pszichoszomatika, magatartásorvoslás

- X.1. Szorongásos és depressziós tünetegyüttesek és megbetegedések

Kopp Mária

- X.1.1. Szorongásos megbetegedések
- X.1.1.2. A szorongó betegek jellemző kognitív sémák és automatikus gondolatok
- X.1.1.3. A szorongásos rohamok (pánikrohamok) szűrése pozitív kritériumok alapján
- X.1.1.4. A pánikszindróma gyanúja esetén a következő kiegészítő vizsgálatok elvégzése szükséges
- X.1.1.5. Kardiális pánikszindróma, funkcionális szív-érrendszeri megbetegedések
- X.1.2. Depressziós tünetegyüttes és következményei
- X.1.2.1. A depresszióra jellemző téves kognitív sémák
- X.1.2.2. A depresszió mint kardiovaszkuláris és más élettani veszélyeztető tényező
- X.2. A fájdalomszindrómák magatartásorvoslási szemlélete

Kopp Mária, Berghammer Rita, Réthelyi János

- X.2.1. A fájdalomszindrómák magatartásorvoslási szempontból
- X.2.2. A krónikus fájdalomszindrómák

X.2.3. Fejfájás

X.2.4. A krónikus fájdalom-problémák és a depressziós tünetegyüttes kapcsolata

X.3. A gyakorlati pszichoimmunológia. Immunrendszeri megbetegedések

Lázár Imre

X.4. Szív-érrendszeri megbetegedések

Kopp Mária

X.4.1. Pszichés tényezők szerepe az akut miokardiális infarktus kialakulásában, kiújulásában és fenntartásában

X.4.1.1. A depresszió mint kardiovaszkuláris kockázati tényező

X.4.1.2. A szorongásos roham, pánik mint kardiovaszkuláris veszélyeztető tényező

X.4.1.3. További veszélyeztető tényezők

X.4.1.4. Magatartásminták szerepe

X.4.1.5. Életeseményel, társas támogatás szerepe

X.4.2. Pszichés tényezők szerepe az esszenciális magas vérnyomás betegség kialakulásában, kiújulásában és fenntartásában

X.5. A gastrointestinális rendszer pszichoszomatikája

Szendi Gábor, Túry Ferenc

X.5.1. A peptikus fekély kialakulásának pszichoszomatikus modellje

X.5.1.1. Élet a Helicobacter után

X.5.1.2. Centrális hatások szerepe

X.5.1.3. A megküzdés és a stresszválasz a fekélyképződésben

X.5.1.4. A dorsális vágusz szerepe a fekélyképződésben

X.5.2. Az irritábilis bél szindróma

X.5.2.1. Az IBS-ben szenvedők személyisége

X.5.2.2. Komorbid pszichiátriai zavarok IBS-ben

X.5.2.3. Az életminőség

X.5.2.4. Stessz és IBS

X.5.2.5. Szexuális abúzus IBS-ben

X.5.2.6. Pszichoterápia az IBS kezelésében

X.5.2.7. A pszichoszomatikus tényezők szerepe az IBS-ben

X.6. Nőgyógyászati pszichoszomatika

Szendi Gábor

X.6.1. A reprodukív szűrési modell

X.6.2. Terápiás megközelítés

- X.6.3. Stressz és reprodukív funkciók
- X.6.4. A spontán vetélés és koraszülés problémája
- X.6.5. A korai terhesség és a szexuális abúzus
- X.6.6. Kapcsolati zavar és reprodukív funkciók
- X.6.7. Terhességi hányás
- X.7. A táplálkozási magatartás zavarai

Túry Ferenc, Kopp Mária

- X.8. Alvászavarok és terápiajuk

Novák Márta

- X.8.1. Alvászavarok
- X.8.2. Az inszomnia modeeljei
- X.8.3. A inszomnia terápia módjai
- X.9. Pszichológiai gondozás a gyermekgyógyászatban

Cziegler Orsolya

- X.9.1. Csecsemőkorban előforduló pszichoszomatikus megbetegedések
- X.9.2. Gyermek- és serdülőkorban előforduló pszichoszomatikus megbetegedések
- X.9.3. A pszichoszomatikus megbetegedések egyedi, specifikus jellemzői
- X.9.4. Az intézményes oktatás-nevelés pszichés ártalmai
  - X.9.4.1. Óvidai példák
  - X.9.4.2. Az iskolai túlerleés hatásai
- X.9.5. A gyermekorvos szerepe a pszichoszomatikus betegségek gyógyításában

XI. fejezet

A haldoklás és a gyász lélektana

Pilling János

- XI.1. A haldoklás lélektana
  - XI.1.1. Haldokló betegek és hozzátartozóik pszichés segítése
- XI.2. A gyász lélektana
  - XI.2.1. A normális gyász
  - XI.2.2. A gyász pszichés folyamata
  - XI.2.3. A komplikált gyász
    - XI.2.3.1. A komplikált gyászra hajlamosító tényezők
    - XI.2.3.2. A komplikált gyász típusai
    - XI.2.3.3. A komplikált gyász általános jegyei
  - XI.2.4. Gyászolók segítségének lehetőségei

XII. fejezet

Pszichoterápia

Túry Ferenc, Hajnal Ágnes, Kopp Mária, Berghammer Rita, Szendi Gábor, Fóris Nóra

- XII.1. A gyógyítás pszichológiai vetülete
- XII.2. A pszichoterápia definíciója
- XII.3. A pszichoterápia keretei
- XII.4. A pszichoterápia nemspecifikus tényezői
- XII.5. Pszichoterápiás megalapozottságú segítő eljárások
- XII.6. Főbb pszichoterápiás módszerek
- XII.7. Integratív modellek
- XII.8. A pszicho- és farmakoterápiák közös pontjai
- XII.9. Összefoglalás a pszichoterápiás módszerekről
- XII.10. Egy modell eset pszichoterápiás lehetőségei

XIII. fejezet

Munka, egészség-betegség

Harrach Andor, Kopp Mária

- XIII.1. Emberi tevékenység és teljesítmény
- XIII.2. Munka és személyiség
- XIII.3. Történelmi emberképek a munkáról
- XIII.4. Teljesítménymotiváció és munkahelyi elégedettség
- XIII.5. A munkavégző individuum: igénybevétel
- XIII.6. A munkatudományi pszichoszomatika elméleti koncepciói
- XIII.7. Terápiás vonatkozások

XIV. fejezet

Vizsgálati módszerek. A viselkedés megfigyelése, interjú, teszt- és kérdőíves módszerek

Berghammer Rita, Szumska Irena

- XIV.1. A viselkedés megfigyelése
- XIV.2. Az orvosi interjú diagnosztikai része és a pszichológiai exploráció
- XIV.3. Tesztek
  - XIV.3.1. A tesztek általános jellemzői
  - XIV.3.2. Személyiségvizsgáló kérdőíves eljárások
  - XIV.3.3. Projektív tesztek
  - XIV.3.4. Teljesítménytesztek
  - XIV.3.5. Tünetbecslő kérdőívek és skálák

